OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

**Demokratia- ja julkisoikeusosasto** **Muistio**

**EU-oikeus ja tietosuoja**

3.11.2023

Lainsäädäntöneuvos Virpi Koivu

## Hallintovaliokunta 8.11.2023; HE 62/2023 vp

Hallituksen esityksellä ehdotetaan muutettavaksi tietosuojalakia (1050/2018) ja henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018, *rikosasioiden tietosuojalaki*). Esityksen tarkoituksena on tehdä lakeihin Euroopan unionin tietosuojalainsäädännön täytäntöönpanon kannalta välttämättömät muutokset. Esitys liittyy hallituksen esitykseen eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

Lakeihin ehdotetaan lisättäväksi uudet passiivisuusvalitusta koskevat säännökset. Passiivisuusvalituksessa on kyse EU:n tietosuojalainsäädännön edellyttämästä oikeussuojakeinosta, joka tällä hetkellä puuttuu kansallisesta lainsäädännöstä. EU:n tietosuojalainsäädäntö edellyttää nimenomaisesti, että tietosuojavaltuutetun passiivisuustilanteessa käytettävissä olevan oikeussuojakeinon tulee olla tuomioistuinmenettely. Valitus hallinto-oikeuteen olisi jatkossa ensisijainen oikeussuojakeino tällaisessa tilanteessa, josta nykyisin on mahdollisuus kannella eduskunnan oikeusasiamiehelle tai valtioneuvoston oikeuskanslerille. Laillisuusvalvojalle tehtävä kantelu olisi kuitenkin edelleen käytettävissä niissä tilanteissa, joita ehdotetut säännökset eivät koske. Esityksessä passiivisuustilanteella tarkoitetaan sitä, että tietosuojavaltuutetulta vähintään edellytettävät asian käsittelytoimenpiteet puuttuvat. Jos tietosuojavaltuutettu ei ole käsitellyt asiaa kolmen kuukauden kuluessa sen vireilletulosta tai ilmoittanut tässä ajassa rekisteröidylle arviota päätöksen antamisajankohdasta, rekisteröidyllä olisi ehdotettujen säännösten mukaisesti oikeus tehdä valitus hallinto-oikeudelle. Valituksen katsottaisiin kohdistuvan asian käsittelyä koskevaan kielteiseen päätökseen.

Ehdotettu oikeussuojakeino on Suomen oikeusjärjestelmässä poikkeuksellinen. Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy eräitä esimerkkejä viranomaisen viivästystilanteita koskevista oikeussuoja-keinoista. Ne kuitenkin liittyvät tilanteisiin, joissa viranomaiselle on säädetty asian ratkaisua koskeva määräaika. EU:n tietosuojalainsäädäntö sen sijaan ei edellytä asian ratkaisua tietyssä määräajassa, vaan että rekisteröidylle ilmoitetaan kolmen kuukauden määräajassa vähintään hänen asiansa etenemisestä. Oikeussuojakeinon tulee poikkeuksellisesti olla käytettävissä tuomioistuimessa tilanteessa, jossa rekisteröidylle ei ole vähintään tehty tällaista ilmoitusta. Ehdotettujen passiivisuusvalitusta koskevien säännösten mallina on käytetty Suomen lainsäädännön olemassa olevia esimerkkejä viivästysvalituksesta, kuitenkin siten, että mainitut tietosuojalainsäädännön erityispiirteet on huomioitu. Sen lisäksi, että käsittelytoimenpiteiden puuttuminen rinnastettaisiin kielteiseen päätökseen, tietosuojavaltuutetulle ehdotetaan määräaikaa, jossa olisi ilmoitettava vähintään arvio päätöksen antamisajankohdasta. Tällä tarkennettaisiin sitä, mitä tietosuojalainsäädännössä tarkoitetaan asian etenemistä koskevalla ilmoituksella. Oma-aloitteinen päätöksen arvioitua antamisajankohtaa koskeva ilmoitus merkitsisi tiukennusta suhteessa hallintolain (434/2003) vaatimukseen, joka edellyttää arvion ilmoittamista pyynnöstä.

Ehdotetuilla passiivisuusvalitusta koskevilla säännöksillä olisi vaikutuksia tietosuojavaltuutetun lisäksi hallintotuomioistuimille. Passiivisuusvalituksen käsittelyyn hallintotuomioistuimissa sovellettaisiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) säännöksiä valitusasioiden käsittelystä sellaisenaan. Esityksellä olisi myös välillisiä vaikutuksia ylimmille laillisuusvalvojille, joiden käsittelemistä kanteluasioista osa jäisi pois.

Tietosuojalain 15 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännökset tietosuojavaltuutetun oikeudesta siirtää rajallisesti ratkaisuvaltaa esittelijöinä toimiville virkamiehille asioissa, joissa lain soveltamiskäytäntö on vakiintunut, eikä asian oikeudellinen luonne tai sisältö edellytä esittelyä tietosuojavaltuutetulle. Pykälän 1 momentin mukainen esittelymenettely säilyisi kuitenkin pääsääntönä. Asioilla, joissa lain soveltamiskäytäntö on vakiintunut, tarkoitettaisiin asioita, joihin sisältyvän oikeudellisen kysymyksen tietosuojavaltuutettu tai apulaistietosuojavaltuutettu on jo aiemmin ratkaissut ja jotka ovat luonteeltaan toistuvia. Tietosuojavaltuutetun toimiston työjärjestyksessä määritettäisiin tarkemmin ne asiat, joissa esittelijänä toimiva virkamies olisi toimivaltainen ratkaisemaan asian, sekä muut asiaan liittyvät edellytykset. Ehdotetun muutoksen tavoitteena on keventää ja nopeuttaa päätöksentekomenettelyä eräissä asiaryhmissä, joissa asioiden lukumäärä on vakiintunut suureksi. Asian päättäminen tietosuojavaltuutetun toimistossa voi edellyttää hallintopäätöstä, vaikka asiaan liittyvä oikeudellinen kysymys olisikin selvä. Ehdotettujen säännösten tarkoituksena on parantaa edellytyksiä siihen, että perustuslaissa ja hallintolaissa turvattu rekisteröidyn oikeus asian viivytyksettömään käsittelyyn toteutuu.

Tietosuojalain 29 §:n ja henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 12 §:n säännöksiä henkilötunnuksen käsittelystä ehdotetaan täsmennettäviksi. Ehdotuksen mukaan rekisteröityä ei saisi tunnistaa yksinomaan henkilötunnuksella tai henkilötunnuksen ja rekisteröidyn nimen yhdistelmällä. Ehdotus vastaisi tietosuojavaltuutetun toimiston voimassa olevaa ohjeistusta. Henkilötunnuksen alkuperäinen käyttötarkoitus on ollut henkilön yksiselitteinen yksilöiminen. Ongelmaksi kuitenkin on muodostunut, että henkilötunnusta on käytetty lisäksi henkilön tunnistamiseen. Henkilötunnuksen laajaan käyttöön yhteiskunnassa liittyy myös väärinkäytösriskejä. Riskit liittyvät erityisesti heikkoihin tunnistamistilanteisiin, joihin muutoksilla pyritään vaikuttamaan. Henkilötunnuksen käsittelyä koskevien säännösten muutokset sisältyivät jo eduskunnassa edellisellä vaalikaudella rauenneeseen hallituksen esitykseen, josta perustuslakivaliokunta antoi lausunnon (HE 132/2022 vp–PeVL 87/2022 vp). Perustuslakivaliokunnan esittämät huomautukset on tältä osin otettu huomioon lakiehdotuksissa.

Lakeihin ehdotetaan lisäksi eräitä Euroopan unionin tietosuojalainsäädäntöön perustuvia teknisluonteisia täsmennyksiä. Tietosuojalain 7 ja 24 §:ään ehdotetut täsmennykset liittyvät EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen suomenkielisen tekstin oikaisuun. Rikosasioiden tietosuojalain 13 §:n 1 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että profilointi mainittaisiin nimenomaisesti automatisoidun henkilötietojen käsittelyn muotona. Täsmennys perustuisi rikosasioiden tietosuojadirektiivin 11 artiklan 1 kohdan vaatimuksiin.